

Írta: Györfi Éva

CÍMKÉZÉS HELYETT

Ha azt kérdeznék, körbenéztem-e a boltban mielőtt leemeltem a polcra a kiszemelt könyvet, vagy hogy egy gyors mozdulattal tettem-e be a kosaramba fejjel lefelé – azt válaszolnám: ilyesmi nem történt. Ha arra lenne valaki kíváncsi, elkaptam-e rosszálló, méregető tekinteteket eladók, ott tébláboló vásárlótársak körében, avagy volt-e bármiféle fennakadás a pénztárnál – azt mondhatom: mi sem volt kínosabb annál, minthogy én feszengetem mindössze, s hogy a kosaramba pakolt két könyv apró betűs, de a borítóra kitett ajánlója, ill. alcíme – minden jel erre mutatott -, csak nekem tűnt túlságosan árulkodónak, provokatívnak. Nekem, aki ezen soha nem akadtam meg. Mindenki más rezzenéstelen (ál?)arccal ügyködött körülöttem, mintha nem egy leszbikusokról, melegekről, biszexuálisokról és transzneműekről írott kézikönyv, és egy a gatyájában nem azt hordó dzsesszmuzsikusról szóló regény társaságában szorongának az egyelőre még biztonságot nyújtó könyvespult mögött. Nem hittem el. Hiába minden éberség, sehol egy cinkos pillantás, se összekacsintó-mindentudó, se fejszíválással egybekötött méltatlankodó.

Megkönnyebbültem és elgondoltam: ez így van jól, ez a természetes. Hogy milyen fontos: valaki úgy döntött, megírja, valaki más kiadta, és akit ez érdekel, megveheti és elolvashatja. Eszembe ötlött az is, hogy nem olyan régen, egy országos gyermekvédelmi konferencián majdnem letiltották ijedősebb hivatalnokok azt a szekciót, amelynek témája „másság és örökbefogadás” volt. Talán ez az emlék dolgozott bennem a könyvesboltban? Hiszen néhány éve még szervezőként és a témát elsők között a szakmai nyilvánosság elé tárók körében nem provokálni akartam, hanem nyílt és tisztességes vitát – noha sejtettem: ezzel a témával olyan határokat feszegetek, melyek szakmai és laikus véleményformálókat egyaránt állásfoglalásra készítetnek, még hozzá meglehetősen távol a tárgyilagosságtól. Még mindig dolgozik bennem a szekció élménye, néhány évvel azután, hogy- nem kis bátorsággal -fontosnak, aktuálisnak és a szakmai diskurzusra érettnek tartottam a kérdéskört, és minden tiltakozás, zajos felháborodás ellenében is megtartottuk a programot?! Valójában arról kívántunk beszélgetni, hogy mitől is lesz valaki alkalmas saját vagy más gyermekének a nevelésére, hogyan méri az alkalmasságot, milyen érvek-ellenérvek dolgoznak bennünk a nem heteroszexuális párok szülői szerepvállalásáról. Jó alkalom lehetett volna, hogy gyermekvédelmi és örökbefogadási szakemberekként végre szembenézzünk e kérdéskör kihívásaival, a – minden elhallgatási kísérlet ellenére – Magyarországon is aktuális problémákkal, hogy biztonságos közegben teret engedhessünk információéhségünknek és sztereotípiáink oldásának. Volt körünkben érintett, a hazai viszonyok mellett a nemzetközi helyzetet is ismerő meleg, aki megpróbálta bemutatni más országok kutatási eredményeit. Olyan családok életét, ahol nem a hagyományos értelemben vett modell szerint nevelkednek saját vagy/és örökbefogadott gyerekek. Interjúkat hallhattunk a gyerekekkel, módszertani segédanyagokat mutatott ahhoz, hogyan lehet a társadalom különféle közegeiben oldani a melegekkel kapcsolatos előítéleteket. Már az odafigyelés sem volt teljes, nemhogy az együttgondolkodás: kérdőjelek kerültek az eddig megkérdőjelezhetetlennek hitt gyakorlat és örökbefogadási szabályok mögé. Kiderült – és ez súlyos hiányosságnak bizonyul azóta is -, hogy az ún. szakma képviselői sincsenek összhangban azzal kapcsolatban, mi a célja az örökbefogadásnak, mi a dolga ebben a gyermekvédelemnek, miben más az örökbefogadásra való alkalmasság vizsgálata az örökbefogadó szülőiségre való felkészítéshez képest, miért nem ugyanazoknak a kritériumoknak kell megfelelni, mint saját gyermek nevelése esetén.

Miért nem érv itt a természetesség elve, vagyis, akiknek természetes úton nem lehet gyerekük, azoknak ne is lehessen „adni”... Túl bonyolultnak látszott, ezért ki csendes kételkedéssel, ki hangos kirohanással hártotta el a kérdések átgondolását, az érvek ütköztetését. Igazi csalódás volt. Akkori, empátiás képességükre méltán büszke kollégáim többsége nem volt képes vagy hajlandó odafigyelni az elhangzottakra, nem tudott érvelni saját álláspontja mellett, nem tartotta szükségesnek a problémakört még elvi szinten sem „beengedni” gondolkodásába, csak kísérletképpen egy másik szemüvegen át is megnézni a felmerülő dilemmákat.

Hát... – gondoltam akkor -, ez nem egy párbeszéd kezdete. Mint ahogyan a „Terry Black-ügy” nyomán sem bontakozott ki szinte semmilyen érdemi mozgolódás – eltekintve az emberi- és melegjogi aktivisták nyilatkozataitól – a gyermekvédelemben. Miért? Információhiány, fel nem vállalható, esetleg nem létező szakmai sztemderdek okozta zavarodottság? Annyi felé el lehetett volna indulni. Persze sokkal könnyebb elbújni a nyilvánosság elől, haragos arccal fenyegetőzni, és címkéket ragasztani a nehezen magyarázható, bonyolult és annyi mindennel összefüggő helyzetre. És valóban: koherens, naprakész és hiteles szakmai álláspontot csak vitákban kiérlelt és felvállalt érvekkel lehet képviselni. Ehhez pedig sokat kell tudni. Sokat kell tudni a szülőségről, a heteroszexista világgép korlátairól, a homoszexualitásról, a család működéséről, az örökbefogadásról.

Kevés a magyarul megjelent, szélesebb körben is hozzáférhető irodalom. Ezért tartom fontosnak annak a két könyvnek a megjelenését, amely különböző eszközökkel bár, de ugyanazt az ügyet szolgálja: címkézés helyett esélyt kínál arra, hogy bővüljön tudásunk, szókincsünk, hogy átgondoljuk viszonyulásunkat, érzelmeinket olyan dolgokkal kapcsolatban, amelyek nem a megszokott rutinokat igénylik, de igényelnek figyelmet, gondolkodást és fogékonyságot a világ létező jelenségeinek megértésére.

A Már nem tabu c. kézikönyv segítséget nyújt gyerekekkel foglalkozók, elsősorban pedagógusok, védőnők, nevelők számára: megmagyaráz olyan sokat emlegetett, de nem mindig helyesen értelmezett fogalmakat, jelenségeket mint szexuális orientáció, identitás, homofóbia vagy transzneműség (elméleti és gyakorlati feladatokkal mutatja meg, hogyan lehet a témát bevezetni, feldolgozni akár speciális alkalom keretében, akár irodalom vagy történelem órán. A kézikönyv hangsúlyosan nem a szexuális felvilágosítást tartja a pedagógusok feladatának, hanem a toleráns, elfogadó és biztonságos közösség kialakítását, a kérdéskör komplex bemutatását. Foglalkozik a társadalomban meglévő előítéletességgel és annak hátterével, kibillentí a heteroszexuális nézőpontból az olvasót, informál, gyakorlati tapasztalatokat közvetít. Ahogy egy kézikönyvhöz illik, az irodalmi példákon túl esetekkel, naponta felmerülő kérdésekkel is foglalkozik, szól szakemberekhez, szülőkhöz és gyerekekhez, irányt és fórumokat mutat azoknak, akik segítségre szorúlnak.

A Trombita c. regény életrajz-jellegű, de több is annál: a szűkebb-tágabb környezet, mai világunk reakcióit, társadalmunk viszonyulását tükröző részek mellett az önvallomás, a családi életképek mutatják meg igazán: milyen lehet valakinek az élete, akiről mindenki – sokáig saját menyasszonya is – úgy tudja, férfi, aki gyereket fogad örökbe és nevel feleségével, aki híres dzsessz-zenész-ként él, és akinek mellkasáról csak halála után foszlik le az örökké viselt leszorító fásli, akiről csak a végén derül ki, hogy nőnek született. Hogyan alkalmazkodik ő, hogyan „kezeli” ezt az élethelyzetet a felesége. A regény szerencsére nem segít a címkézésben, a zenész özvegyének regénybeli szóhasználatával: nem „aggat szavakat” a szereplőkre, nem sematizál, nem elnagyolt képet fest leszbikusokról vagy transzvesztitákról, nem törekszik kielégíteni egyszerűsített valóságértelmező igényeket. A helyzet ugyanis ennél egy kicsit bonyolultabb.

Már nem tabu

Labrisz Leszbikus Egyesület

Budapest, 2002

139 old.

Jackie Kay: Trombita

Ulpius-ház Könyvkiadó, 2002

260 old.